

Lægevidenskabens sprog

(Præsentation ved forfatteren)

Henrik R. Wulff. *Lægevidenskabens sprog – fra Hippokrates til vor tid*
Munksgaards forlag, 2003, 194 sider. Kr. 248,00

Denne bog handler dels om det medicinske fagsprogs lange historie, dels om situationen i dag, hvor lægeengelsk er ved at få samme betydning som tidligere tiders lægelatin. Som forfatter af bogen er det jo svært at spille rollen som den kritiske anmelder, men jeg synes selv, at emnet er interessant både i et medicinhistorisk og i et filologisk perspektiv, og bogen er da også stilet både til læger og til sprogkyndige. Det nødvendiggjorde en ret bred fremstilling med oplysninger om fx de europæiske sprogs historie, som den sprogkyndige læser vil finde overflødige, og forklaringer på faglige termer, som den lægelige læser kender i forvejen. I det følgende skal jeg især omtale nogle af de temaer, som jeg selv fandt særlig interessante fra et filologisk synspunkt.

Gennemgangen af fagsprogets historie må naturligvis begynde med en omtale af de hippokratiske skrifter, af hvilke de ældste tilskrives Hippokrates selv (460-377 f.Kr.). I dag er det først og fremmest forundt klassiske filologer at kunne læse disse skrifter på originalsproget, men fokuserer man på de faglige termer (således som jeg gør det i et teksteksempel i bogen), finder man, at et forbavsende antal lever videre i vor tids lægesprog. Der går en lige linie fra det oldgræske til det nutidige fagsprog.

Denne blanding af faglige termer af latinsk og græsk oprindelse findes allerede i Celsus' encyklopædiske værk *De medicina* fra begyndelsen af 1. århundrede e. Kr. Celsus må betragtes som lægelatinens grundlægger, og han bliver ofte kaldt Cicero medicorum på grund af sit smukke sprog. Lægevidenskab på den tid var ensbetydende med græsk lægevidenskab, og Celsus ydede en enestående sproglig indsats ved udarbejdelsen af sit værk, da det latinske sprog manglede ord for langt de fleste græske fagudtryk. Jeg har ved hjælp af nogle teksteksempler illustreret, hvordan Celsus løste dette problem. I nogle tilfælde importerede han det græske ord direkte (skrevet med græske bogstaver), medens han i andre latiniserede den græske term eller betjente sig af oversættelseslån (kalker). Fx blev τὸ τυφλὸν ἔντερον (den blinde tarm) på græsk kalkeret til *intestinum caecum*, hvilket fortsat er den officielle anatomiske betegnelse.

Efter renæssancen var lægelatinen (med alle dets græske lån) enerådende, og man kan følge fagsprogets udvikling ved hjælp af de latinsprogede medicinske leksika, der begyndte at udkomme i 1600-tallet. Danmark var et af de lande, hvor man sidst opgav brugen af latin. Således skrev lægerne på de københavnske hospitaler helt op til 1853 deres patientjournaler på latin.

Derefter overtog de nationale fagsprog helt lægelatinens rolle, og efterhånden var der praktisk talt ingen læger, der kunne læse endsige skrive latin, men alligevel er det for meget at sige, at lægelatinen var død. Der indførtes nemlig i takt med fagets udvikling et væld af nye termer, der for de flestes

vedkommende var konstrueret efter klassisk mønster. Mange af disse neoklassiske termer var afledte ord, dvs. græske eller latinske stammer forsynet med et præfix eller et suffix, og endnu flere var komposita, typisk sammensat af to græske rødder. Alt i alt blev det græske islæt i den medicinske terminologi forstærket i denne periode. En del præfixer og suffixer fik en særlig betydning inden for det medicinske fagsprog, og den frie brug af de græske og de latinske elementer resulterede i mange græsk-latinske hybrider. I et kapitel om strukturen af de neoklassiske termer søger jeg at vise, at den sproglige opfindsomhed på den tid har betydelig filologisk interesse.

De anatomiske termer udgør en vigtig del af grundstammen i det lægevidenskabelige fagsprog. Anatomerne har lige siden oldtiden benyttet maleriske metaforer, når de skulle navngive de forskellige strukturer, idet de fx har sammenlignet dem med dyr, planter, våben, køkkengrej og geografiske strukturer. Denne navngivning har betydelig kulturhistorisk interesse. Sygdomsnavnene er også meget vigtige, og mange af disse er ligeså gamle og maleriske som de anatomiske. Dog skal man gøre sig klart, at sygdomsbetegnelserne i mange tilfælde ikke dækker over samme sygdomsbilleder som idag.

I bogen sammenlignes det fagsprog, der benyttes herhjemme, med det, der benyttes i engelsktalende lande. Det er karakteristisk, at der i vort fagsprog, lægedansk, fortsat indgår en del lægelatinske udtryk, dvs. termer med bevarede latinske endelser, medens de tilsvarende udtryk på lægeengelsk i reglen er anglificeret. Herhjemme hedder det fx *nervus ulnaris* og *ulcus duodeni*, medens det i England og USA hedder *the ulnar nerve* og *duodenal ulcer*. Spørgsmålet er, om det ikke ville være naturligt, om vi analogt med vore engelsktalende kolleger fordanskede termerne og benyttede udtryk som *den ulnare nerve* (eller *ulnarnerven*) og *et duodenalt ulcus*.

Dette forhold diskuteres i bogen i en bredere sammenhæng. Lægevidenskaben er i en rivende udvikling med et vedvarende krav om navngivning af utallige nye begreber, men den tid, hvor man løste dette problem ved at opfinde neoklassiske termer, er slut. I stedet navngives de nye begreber på engelsk, for derefter at blive overført til andre fagsprog, og her har vi nøjagtigt det samme problem som Celsus, da han skulle overføre græske termer til latin. Vi har også de samme muligheder, som han havde, idet vi kan indføre den engelske term direkte (fx *bypass operation*), fordanske det engelske ord (fx *at screene*) eller oversætte det (fx *cross-over trial* til *overkrydsningsforsøg*). Vi kan også om nødvendigt indføre en helt anden betegnelse som erstatning for den engelske. Her må vi søge en gylden middelvej mellem en ekstrem purisme og en ukritisk anvendelse af ganske unødvendige anglicismer (fx *warm-up fænomener* i stedet for *opvarmningsfænomener*).

Jeg argumenterer for bevarelsen af et dansk fagsprog, selvom det står klart, at lægeengelsk er blevet enerådende til international kommunikation. Jeg tror, at vi forsvarer det danske fagsprog mest effektivt, hvis vi sikrer os, at det bliver så let som muligt at oversætte en lægevidenskabelig tekst fra dansk til engelsk og vice versa, og det kræver, at vi anvender termer, der ligger så nært op ad de

engelske som muligt. Jeg foreslår i den forbindelse også, at ortografien internationaliseres.

Bogen indeholder et appendix, hvor det samme teksteksempel er angivet på atten forskellige europæiske sprog. Det afslører systematiske forskelle mellem termene på germanske, romanske og slaviske sprog. Hertil kommer den nygræske oversættelse, hvor man helt undgår latinske betegnelser og i nogle tilfælde anvender klassiske, græske betegnelser, som aldrig indgik i lægelatinen.

Jeg afslutter bogen med håbet om, at den vil bidrage til en større sproglig interesse blandt læger, men jeg kunne lige så godt have udtrykt et håb om, at den vil bidrage til en større interesse for medicinsk fagsprog blandt filologer. Det er uheldigt, at udtrykket lægelatin almindeligvis kun benyttes i en nedsættende betydning, for det medicinske fagsprog med alle dets klassiske rødder er i høj grad et studium værd.